

Régi szegedi holmi

III. (A Délmagyarország munkatársától) Ezek az írások csak kiszakított részletek abból a nagy komplexumból, amit Szeged múltjának neveznek és nincs is más céljuk az emlékezésnél, meg az adatszolgáltatásnál eljövendő idők számára. Megmászhatatlan hitünk ugyanis, hogy mindent fel kell jegyezni, amihez hozzájutunk, főleg amíg él az elmúlt évek szemtanúja.

Legutóbb a Klauzál-tér látványosságairól, piacairól beszéltünk, ide tartoznak az

ékszerészek

rs. A Pósz Alajos cég ott maradt ugyan üzleti helyiségében, az Európaszálló épületben, de a számtalan Politzerek, meg a Kronstein, félméteres üvegszekrényekkel vonultak a hetipiacokra, felhalmozva mindazon kellemetességeket, amik árban lehetőleg olcsóak, ellenben egyéni fazonjuk megfelel az üzletet kötő és így pénzzel rendelkező nép ízlésének. Az árusokat ugyanis meglátogatta a családjuk, leginkább fiatal lányok, lánynepek pedig gyengéje az ékszer.

Anyukám így és anyukám úgy, — egykettőre elröpül a haszon a hízog szavak hallatára.

Az ezüst igen olcsó volt, forintért is lehetett kapni abból való gyűrűt, csak legyen rája aplikálva egy szem halványkék nefelejts, figyelmeztetője bodros hajú legénynek, aki majd cserébe kapja a tánc hevületében. Az öt forint akkora úr volt a pénzek ranglétráján, hogy azért már aranygyűrűt is adtak meggyipros kövel. A fantasztikus fülbevalókról nem is beszélünk. Ezeket a muzsikuskigányokhoz tartozó hölgyek keresték, lehetőleg hosszabbak legyenek, mint a fülük, karikák, ami arra is jó, hogy ha beleakad egy gombba, vagy fodorba, veszélyeztetni a fülcimpa épségét. Az egyik, vagy a másik mindenestre kiszakad.

Végül hagytuk a szenvedélyek legmagasabb fokát, a túlsúlyt montrozású vastag gyűrűket, mert azok állapították meg a kofai rendekben az előkelőségi fokokat. Fotografáló masina elé nem is állt addig Teca delnő, amíg be nem szerezte a megfelelő holmikat, legalább négyet, de nem volt ritkaság a nyolc sem.

— Hadd lássák, hogy telik!

A fotografálási művészet, hogy úgy mondjam, csecsemőkorát élte, a mesterek üzletet kerestek, nem ambicionáltak magasabbrendűséget, ezért hagyták, hogy a beállításnál mindenki a maga kezére játszik. A szó szoros értelmében hagyták, ezért domborodnak ki ezeken a régi fotográfiákon túlzottan a kezek és megint csak a kezek, legfeljebb a kebelnek adva egy kis fórt, amit a vastag aranylánc telt súlyosabbá a tenyéryi medaillonnal. Legyen tehát az utókor méltányos, mikor ilyen képekkel találkozunk. Hogy az arc élethűre sikerült-e, vagy sem, az nem számított annyit, mint a teljes ékszerkészlet feltalálása, ahol a mama úgy nyújtja előre a tiz újját, mintha segítyt kérne közelebről meg nem határozható veszedelem ellen.

— Nem látom a családi vonást az utódokban! — mondtam olykor, a galéria bemutatásánál.

— Hát pedig nyilván ilyen lehetett, mert a gyűrűk még mindig megvannak.

A gyűrűk, amikkel a piacra kihurcolkodó, némiképpen az élet vándorainak is nevezhető, üvegszekrények kincseivel kacérkodó ékszerészek láttatták a nemzetet. A legnagyobb

gőzmalom

a Back családé volt, 29 vagon búzat frólt naponta, saját távirója volt a telepen. A vámtéren volt az Ötötti-Kovács-féle malom, később Mátyás néven, a felsővárosi szivattyútelepénél, a sóház mellett pedig a Fodor József-féle, amely a tulajdonos lányára, a nevezetes Fodor Julcsára ma-

radt. Rendkívül érdekes nő volt ez a Fodor Julcsa, telve férfias munkasírral, akarattal, elszántsággal, amellel nőies a végletekig.

Mondják, hogy romantikus szerelem emléke vonult át az egész életén, azért vette ki másoknál külön mértékben részét az elfoglaló munkából. Egy 46. gyalogezredbeli kapitánynak volt a menyasszonya, aztán nem lett a frigyből sem, mint ahogy általában sokkal több nagy szerelem omlik ködbe, mint amennyi megvalósul. (Hogy aztán azok is szertefoszoljanak előbb-utóbb.)

Fodor Julcsa aztán Dobos Gyula városi hivatalnok felesége lett, majd megözvegyülve, Kúhnl Vendel katonazenészhöz ment nőül.

Igen nagymiveltségű nő, tökéletesen beszéli franciául és németül, eredetiben olvasta a világirodalom remekeit, mégis szerencsétlennek érezte magát, a tuiságos érzékenysége ártott neki a legtöbbet.

Hatalmas probléma, sőt téma ez, valamikor példának kerühet abba a nagy műbe, amit valaki megír a polgárság történetéről. A különféle társadalmi osztályok természetes módon felfelé törekednek, mindegyik előbbre akar jutni, ám örökös a régi tréfa, amely kötetek helyett kurta kijelentésű szavakban, bár összevett mondatban jellemzi a helyzetet: A mágus lenézi a gentryt, a gentry a polgárt, a polgár a zsidót, a zsidó a cigányt.

Ezért irvekszik mindenki kikerül-

ni a maga rangjából, — viszont Szegeden csak polgárság volt, s hiába kutat az ember egyéb ok után, valószínűnek kell fogadni, hogy elsősorban erre volt gőgös. Distinkciókat azért a vagyoni állapot tekintetében teremtett — mert annélkül mit ér az élet? — és felosztotta a maga rendjét több kasztbeli alosztályra, ahol a lateinerré vált iparosfi már nem tartotta a közösséget régi atyafiaival, hanem a gentryt próbálta utánozni, habár csak éretlenségében annak a külső vonásait, hibáit, esetleg nyelviséget kapva fel, továbbá kutatni kezdett az állítólagos régi nemessége után, amit a legszélesebb körű alaptalansággal egyszerűen csak elképzelt, vagy feltételezett.

Hosszú idő művelődésben való előhaladás, főleg alapos keresztelkedés, kellett mindig és mindenben ahhoz, hogy meginduljon a felső felsőbb osztályba simulás folyamata, lehetőleg visszaütések, nélkül. Ez volt

Fodor Julcsa

tragikumája is. Műveltségénél fogva joggal érezte magát többnek sok másnál, — ideszámítva azokat is, akik a Széchenyi-téri Aigner-házban fenntartott lisztüzletében maradtak fennhordott orral is makacsul adósok, — túlzott érzékenysége azonban mindig azzal kihozta, hogy kevesebbnek nézik annál, mint ami. Bizalmas jó emberei sokszor találták ezért sírva, de nem erőlködött hogy megdöntse az egyébként is csak feltételezett véleményét.

Régi divatú ruhákban járt s annyi jót tett névtelenül, amennyi ma nem

kerül ki egész hetek nyugtázott filcéreiből. Másodszor is megözvegyült, gyereke soha nem volt, ezért rokonlányokat nevelt fel és háziasított ki, egyiket a másik után, úgy, hogy a lakodalmon már ki volt szemelve a utód.

Mindenkinek adott, csak tudni kellett a módját, hogyan férközzenek hozzá nem csak szeretettel, hanem azzal a ritka becses valamivel is, amit gyöngedségnek hívnak.

— Az emberek nem értenek meg, de én sem értem őket! — panaszkolta.

Allítólag neki volt a legtöbb keresztlánya a városban. Szívesen kérték fel erre a visszautasíthatatlan tisztságra, de ha észrevette is az érdeket, a figyelme, gyöngedsége nem lazult, sőt megkövetelte, hogy a keresztlányai időnként megjelenjenek előtte, beszámoljanak az életük folyásáról.

Annyira benne volt a mindennapi munka kötelesség-hajszolójának érzése, hogy ennek tulajdoníthatta egyik szerencsétlenségét is. Örles közben ugyanis megszorult a bűza, ő kézzel nyúlt a gépbe, hogy elhárítsa az akadályt s mikor vissza akarta rántani a jobbkézét, négy újját ledarálták az acélfogak.

Minden egyes jószágá annyira a szívéhez nőtt, hogy semmit sem akart belőlük eladni.

— Nem ad már bejet ez a tehén, vágóhídra való, mondta valamelyik alkalmazottja.

Fodor Julcsa úgy nézett rá, mintha megsértették volna.

— Hogy képzelsz ilyet? Hálálatnokká válnak hozzá, miután annyi ideig kiszolgált becsülettel! Amíg el nem hull, mindig jut neki is egy kis pépa. Ha ismerted volna boci korában, nem beszélne így. De kedves volt!

— Elszaporodnak a disznók! — jelentették neki.

— Arra való! — Jó lenne eladni a felesleget, mert a Tisza tulsó részén megindult már a vész, egy-kettőre ideér utással, zéllel.

— Ha ide ér, itt lesz, ne okoskodj annyit.

El is hullott sok jószág, de tudni rajtuk képtelen volt. Hogy kárri a szerencsétlenséggel, az Isten intézkedése, véges emberi gyengeség nem szállhat vele porba.

A tyukfarm

szinte arra volt szánva, hogy örökletű legyen. Háztartási célokra még csak levágtak néha belőlük, bár az titokban, de a piactól távol maradtak.

— Te, támadt a szolgálóra ebédnél, csak nem volt lelked, hogy a kedvenc kendermagosomat mészároljad le!

— Dehogy is azt. Ez amolyan életűt volt úgyis, bizonyára maga se bánta, hogy leszokik a kapingálásról. Ott hagyta az ebédet, kiment megkeresni a kendermagost, igaz-e a jelentés?

— Szerencséd, mondta visszatérőben, bár ezt is sajnálom. Olyan szomorúan tudott nézni.

Aztán nem evett belőle egy falatot sem, megelégedett a kávéval, öregedők, öregek, lélekbitosító táplálékával.

A malom keményét egyszer a vihar ledöntötte, súlyos kár esett az épületekben is, — fáradt volt már ahhoz, hogy előlről kezdje a küzdelmeket. Csak a helye maradt meg. Mindjárt a körtöltésen túl, ahol az algyői mőút kezdődik, az Újsomogyitelepen volt egy kis kerteskéje, szép háza. Ezt eladta még életében a jezsuita rendnek Szatymazon is termelt vagy 8-10 holdnyi szőlője (hogy megeccesedjen a bora), azt oldalági rokonok örökölték, mikor megbékélve az egész világgal, örök álmra bányta le a szemét.

Szeged egyik legérdekesebb, ritka egyénisége, típusa, szállt vele sírba. Még ma is sokat emlegetik, beszélnek róla felelevenül, — azért tartottuk méltónak, szinte helyenvalónak, hogy megörökítsük az emlékét.

Juhász Gyula

NAGYVARAD

Várad: a kicsi magyar élet
Nagy és új küzdőit te adtad,
Költők és más ifjú merészek
Benned ébredtek és akartak.
'ldott a te száz esti fényed
És áldott nyugtalan vigalmad.
Pogány öröme emlékezvén,
Megáldalak én, bús keresztény.

Hisz benned lettem én is újjá
S gyászom palástját porba vetve
Indultam el újult ifjuság
Babéros útján szerelemre.
És legyen áldott ama utcád,
Hol ő lakott a vágyam lelke
S áldottak a színházi esték,
Melyek Annál felém vezették.

Várad: szőlőkoszorus őszöd
Mily tarka pompa tört szememben
S a Kis Pipában, kék ködök közt,
Hány szürke bánatot feledtem,
Mikor az élet ökleldözött
S az évek szálltak már felettem
S én csak daloltam s késve kés em
Aratni jégvert kis vetésem.

Várad: hol Ady Endre arca
Ragyogott éjszakák homályán
S új versek csengő könnyű harca
Vágott rendet a rég. gárdán
S a kávéházi zürbe zajba
Tárogatónk zendült kiáltván:
Hogy akik itt sarnok loholnak,
Mind váteszeid, tarka Hőnap!

Fogadd e dall mint vallomást
Magányos, messzi szeretődnek,
Város kinek nem látni mását
Ily újat, vigat és erőset,
S bár poromat — hisz visszavárják —
Adom a szent szülőtte földnek,
Borús vágyam derűs magasban
Várad felé száll nyughatatlan!

Nagyváradon a premontrei gimnáziumban ma leplezik le Juhász Gyula emlékráblját. Szeged virágai mellé tűzzük ezt az örökéletű Juhász Gyula-verset, emlékül annak, hogy Nagyvárad első emelt emléket a nagy magyar költőnek...